

TA'LIMDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA NAZARIYA VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI HAMDA SIFAT MONITORINGI MEXANIZMLARI

Abduxalilova Barnoxon Solijonovna

Farg‘ona viloyati 2-son politexnikumi psixologi, o‘qituvchi

[+998910562612](tel:+998910562612) / [+998916873550](tel:+998916873550)

Annotatsiya: *Maqola O‘zbekiston ta’lim tizimida innovatsion texnologiyalarni joriy etish jarayonida nazariya va amaliyot integratsiyasining ahamiyatini hamda sifat monitoringi mexanizmlarini yoritadi. Tadqiqotda Davlat statistika qo‘mitasi, Vazirlik relizlari va xalqaro tashkilotlar (UNICEF, Jahon banki) ma’lumotlari tahlil qilindi. Asosiy e’tibor sohadagi qamrov ko‘rsatkichlari, raqamli platformalar faoliyati va sifatni baholashda qo‘llaniladigan mezonlarga qaratildi. Natijalarda 2017–2024 yillar davomida maktabgacha ta’lim qamrovi sezilarli oshgani, infratuzilma kengaygani va raqamli resurslardan foydalanish jarayoni jadal kechayotgani qayd etildi. Shu bilan birga, qamrovning o‘sishi sifat ko‘rsatkichlarini to‘liq kafolatlamasligi aniqlanib, muntazam monitoring va pedagog malakasini oshirish zarurligi ta’kidlandi. Maqola yakunida ta’lim sifatini barqaror oshirish uchun yagona monitoring tizimini shakllantirish, innovatsion metodlarni keng qo‘llash va ota-ona hamkorligini kuchaytirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beriladi.⁹*

Kalit so‘zlar: *maktabgacha ta’lim, innovatsion texnologiyalar, sifat monitoringi, O‘zbekiston, nazariya va amaliyot integratsiyasi.*

Kirish

Maktabgacha ta’lim — bolalarning kognitiv, ijtimoiy, nutqiy va emotsional rivojlanishining asosiy poydevori bo‘lib, keyingi bosqichlardagi ta’lim jarayonining samaradorligini belgilaydi. Shu sababli mazkur sohada sifatli ta’lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim tizimi keng ko‘lamli islohotlarni boshdan kechirmoqda. Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, 2017 yilda 3–7 yoshdagi bolalarning qamrovi 0,7 million (27%) ni tashkil etgan bo‘lsa, 2024 yilga kelib ushbu ko‘rsatkich 2,44 millionga yetib, 75% ga yaqinlashdi. Bu esa sohada muassasalar sonining ko‘payishi, nodavlat sektor ulushining ortishi va yangi innovatsion yechimlarning joriy etilishi bilan izohlanadi. Islohotlarning yana bir muhim jihati — hududiy tengsizlikni qisqartirish va barcha bolalarga sifatli ta’lim imkoniyatini yaratishga qaratilgan chora-tadbirlarning kuchaytirilganidir.¹⁰

⁹ <https://www.worldbank.org/en/results/2025/04/15/building-foundational-skills-through-early-childhood-education-and-inclusive-learning-in-europe-and-central-asia?utm>

¹⁰ <https://www.worldbank.org/en/results/2025/04/15/building-foundational-skills-through-early-childhood-education-and-inclusive-learning-in-europe-and-central-asia?utm>

O‘zbekiston hukumati xalqaro tashkilotlar (UNICEF, Jahon banki va boshqalar) bilan hamkorlikda “Ilk qadam” kabi yangi dasturlarni ishlab chiqdi. Ular bolalarni o‘yin asosida o‘qitish, kognitiv rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan. Shu bilan birga, raqamli ta‘lim platformalari, elektron monitoring tizimlari, pedagoglar uchun masofaviy kurslar kabi innovatsion texnologiyalar nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg‘unlashtirishga xizmat qilmoqda.¹¹

Maqolaning maqsadi — O‘zbekiston maktabgacha ta‘lim tizimida innovatsion texnologiyalarni joriy etishda nazariya va amaliyot integratsiyasi jarayonini tahlil qilish va sifat monitoringi mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Tadqiqot quyidagi savollarga javob topishga qaratildi:

1. So‘nggi yillarda maktabgacha ta‘lim qamrovi va infratuzilmasida qanday asosiy o‘zgarishlar kuzatilmoqda?
2. Innovatsion texnologiyalar ta‘lim jarayonining samaradorligini qanday qo‘llab-quvvatlayapti va pedagogik amaliyotga qanday yangiliklar olib kirmoqda?
3. Sifat monitoringi uchun samarali mexanizmlar qaysilar hamda ularni barqaror va samarali tizim sifatida qanday shakllantirish mumkin?

Metodologiya

Mazkur tadqiqot **aralash yondashuv** asosida olib borildi. Ushbu yondashuv maktabgacha ta‘lim tizimidagi o‘zgarishlarni miqdoriy (statistik) ko‘rsatkichlar va sifatli (kontent-tahlil, siyosiy-huquqiy hujjatlar sharhi) ma‘lumotlar orqali chuqur o‘rganish imkonini berdi.

Ma‘lumotlar manbalari

Tadqiqotda quyidagi manbalardan foydalanildi:

- **Davlat statistika qo‘mitasi** – maktabgacha ta‘lim muassasalari soni, bolalar qamrovi va hududiy farqlar to‘g‘risidagi yillik hisobotlar.¹²
- **Maktabgacha va maktab ta‘limi vazirligi** – “Ilk qadam” dasturi, o‘quv-metodik majmualar, pedagoglar malakasini oshirish bo‘yicha hisobotlar.
- **Xalqaro tashkilotlar hisobotlari** – UNICEF (2022 yilgi “ECE Brief”), Jahon banki (2024 yilgi Uzbekistan Education Review), ICDI va boshqa hamkorlik tashkilotlarining materiallari.¹³
- **Ilmiy maqolalar va adabiyotlar** – xalqaro tajribalarni yorituvchi tadqiqot ishlari va O‘zbekiston sharoitiga oid ilmiy nashrlar.

Tadqiqot usullari

• **Ikkinchi darajali ma‘lumotlar tahlili.** Davlat va xalqaro manbalardan olingan statistik raqamlar yig‘ilib, ularning o‘zgarish dinamikasi deskriptiv statistika yordamida

¹¹ chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.unicef.org/uzbekistan/media/5046/file/Brief%20on%20ECE%20results%20%28eng%29.pdf?utm

¹² chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://stat.uz/images/uploads/relez-2023/maktabgacha-talim_28_08_2023_eng.pdf?utm

¹³ <https://icdi.nl/uzbekistan-introduces-a-play-based-curriculum-for-preschools/?utm>

ko‘rsatildi. Masalan, 2017–2024 yillarda bolalar qamrovi o‘shish sur‘atlari va muassasalar sonidagi o‘zgarishlar dinamik qiyosda tahlil qilindi.

• **Siyosiy-huquqiy hujjatlar tahlili.** “Ilk qadam” dasturi va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar orqali ta’lim sifatini oshirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish yo‘nalishlari o‘rganildi.

• **Solishtirma adabiyot tahlili.** Xalqaro tadqiqotlar bilan O‘zbekiston sharoiti taqqoslandi. Jumladan, Yevropa va Osiyo mamlakatlarida maktabgacha ta’limda raqamli texnologiyalarni qo‘llash tajribasi solishtirildi.

• **Kontent-tahlil.** UNICEF, Jahon banki va ICDI hisobotlari asosida sifat monitoringi mexanizmlariga oid tavsiyalar mavzular bo‘yicha guruhlashtirildi va umumiy xulosalar chiqarildi.

Analitik yondashuv

• **Miqdoriy tahlil.** Tendensiyalar grafigi va jadval ko‘rinishida qamrov, muassasalar soni va sifat monitoringiga oid ko‘rsatkichlar qayta ishlanib, asosiy dinamikalar ko‘rsatildi.

• **Sifatli tahlil.** Pedagoglar tayyorgarligi, ota-onalar hamkorligi va raqamli texnologiyalar integratsiyasi bo‘yicha hujjatlar va hisobotlar chuqur tahlil qilindi.

Cheklovlar

Tadqiqot asosan **ochiq rasmiy manbalarga** tayanadi. Mahalliy maydon tadqiqotlari yoki keng ko‘lamli anketalar kiritilmagan. Shuning uchun ayrim hududlardagi qamrov va sifat farqlari to‘liq qamrab olinmagan bo‘lishi mumkin. Shunga qaramay, davlat va xalqaro manbalardan olingan statistik ma’lumotlar umumiy tendensiyalarni yoritish uchun yetarli asos bo‘ldi.

Natijalar

Miqdoriy tendensiyalar: qamrov, muassasalar va o‘shish sur‘ati

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, 2017–2024 yillarda O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim qamrovi va muassasalar soni sezilarli darajada oshgan. Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, 3–7 yoshdagi bolalarning maktabgacha ta’limga qamrovi 2017 yildagi ~0.7 mln dan 2024 yilda ~2.44 mln ga yetgan (qamrov ~27% dan ~75% gacha o‘shish).¹⁴

2023 yil boshida rasmiy relizlarda mamlakat bo‘ylab ~29,420 ta maktabgacha ta’lim muassasasi qayd etilgan. Ushbu kengayish davlat investitsiyalari, xususiy va notijorat sektorlarining rivojlanishi hamda mahalliy darajadagi infratuzilma loyihalari bilan bog‘liq.

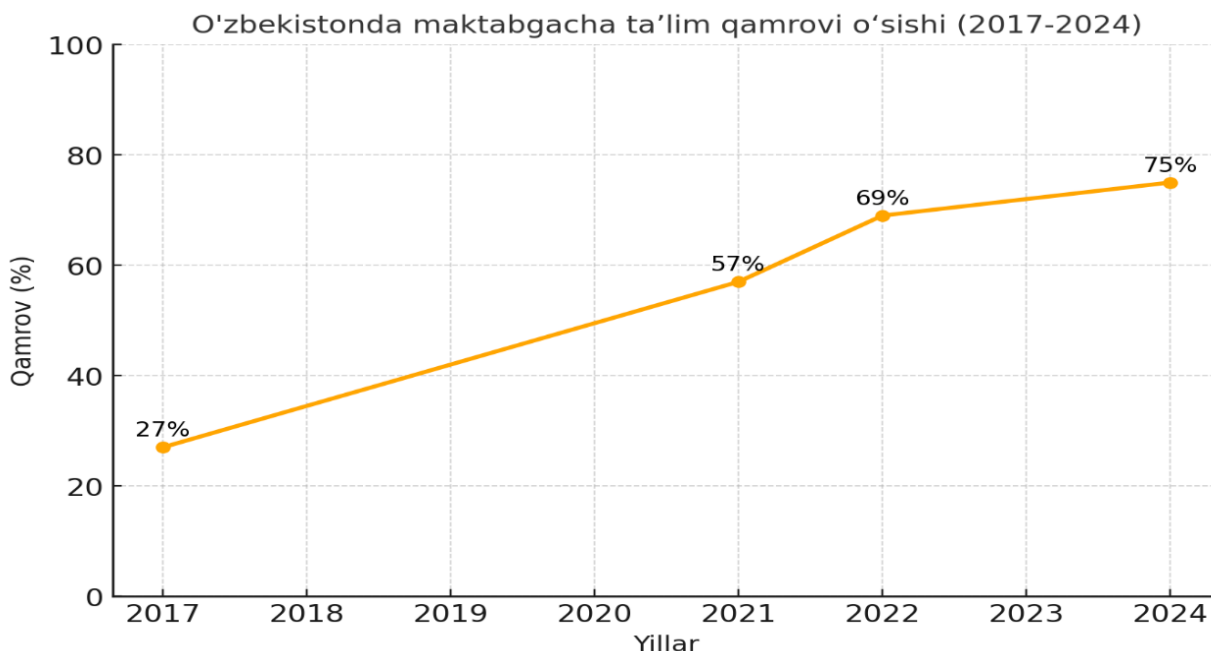
Jadval 1 (yangilangan). Tanlangan yillar bo‘yicha asosiy ko‘rsatkichlar (asosiy manbalar: World Bank, Stat.uz, UNICEF)

<i>Yil</i>	Maktabgacha muassasa soni	Tarbiyalanuvchilar (mln)	Qamrov (taxmin)
2017	—	0.70	~27%.
2022	—	~1.6	69.4% (UNICEF, iyun 2022).
2023	29,420	~2.1	—.

¹⁴ <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://avloniy.uz/uploads/pages/90-yillik/To%27plam-1.pdf?utm>

2024	—	2.44	~75% (World Bank 2024).
------	---	------	-------------------------

Izoh: manbolar o‘rtasida metodologik farqlar mavjudligi sababli ba’zi yillar bo‘yicha raqamlar diapazon sifatida ko‘rsatilgan; yuqoridagi asosiy «milestones» manbalarda ochiq tarzda qayd etilgan.¹⁵

1-rasm. 2017–2024 yillarda O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim qamrovi dinamikasi

Hududiy va sektoral tafovutlar

Rasmiy SDMX va Stat.uz ma’lumotlari hududlar bo‘yicha muassasalar va o‘rinlar sonida farqlar borligini ko‘rsatadi: shaharlarda va zich aholili hududlarda qamrov va infratuzilma tezroq kengaydi, chekka va qishloq hududlarda esa hujayra va xizmatlarning yetishmasligi hamon muammo. Stat.uz-ning ma’lumotlar bazasida hududiy taqsimot jadvallari mavjud bo‘lib, ular tahlil orqali hududiy me’yoriy kamchiliklarni aniqlash imkonini beradi.¹⁶

Sifat bo‘yicha milliy tashabbuslar va baholash (2023–2024)

So‘nggi yillarda sifatni o‘lchash va monitoringni mustahkamlashga qaratilgan milliy tashabbuslar kuchaydi. Jahon banki va hukumatning hamkorlik loyihalari doirasida 2024 yilda mamlakat bo‘yicha birinchi marta maktabgacha ta’lim sifatini milliy darajada o‘rganish (national preschool quality study) o‘tkazildi; ushbu tadqiqot natijalari va tavsiyalar vazirlik darajasida muhokama qilindi va muntazam sifat o‘lchovlarini joriy etish bo‘yicha ishlar boshlangan.

¹⁵ <https://www.worldbank.org/en/results/2025/04/15/building-foundational-skills-through-early-childhood-education-and-inclusive-learning-in-europe-and-central-asia?utm>

¹⁶ chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://api.siat.stat.uz/media/uploads/sdmx/sdmx_data_1415.pdf?utm

UNICEFning «Ilk Qadam» dasturi va unga aloqador treninglar pedagoglar malakasini oshirishga yordam berdi, ammo baholashlar infratuzilma va uslubiy qo‘llab-quvvatlashdagi farqlar sifatga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishini aniqladi.

Innovatsion texnologiyalar va ularning amaliy ta‘siri

Raqamli platformalar (davlat va mahalliy) maktabgacha ta‘limni boshqarish, joylarga onlayn murojaat, resurs tarqatish va progressni qayd etishda ishlatilmoqda. Masalan, my.maktab.uz va tegishli mobil ilovalar orqali maktablar va kuzatuv tizimlari integratsiyalashmoqda; bu pedagogik resurslarni tez tarqatish va ota-onalar bilan axborot almashishni osonlashtirmoqda.

Xalqaro loyihalar doirasida amalga oshirilgan o‘yin-asosidagi dasturlar va innovatsion ta‘lim metodlari (play-based curriculum) bolalar rivojlanishining bir qator komponentlarida ijobiy o‘zgarishlarni ko‘rsatdi, ammo bu dasturlarni kengaytirishda mahalliy moslashuv va pedagoglarning doimiy malaka oshishi talab etiladi.

Monitoring, indikatorlar va ma‘lumotlar bo‘shliqlari

Tahlil shuni ko‘rsatdiki, mavjud monitoring tizimlari quyidagi komponentlarga asoslanadi: qamrov va o‘rinlar soni, bolalar rivojlanishi diagnostikasi, pedagoglar sertifikatlash va ota-ona hamkorligi. Biroq:

- Yagona milliy sifat indikatorlar to‘plami (standardizatsiyalangan diagnostika), real-vaqt monitoring dashboardlari va hududiy taqqoslash imkoniyatlari hali to‘liq joriy etilmagan.

- Mahalliy darajadagi byudjet, infratuzilma va kadrlar bo‘yicha aniq ko‘rsatkichlar ba‘zi hududlarda yangilanishi yoki to‘ldirilishi lozim; Stat.uz API va jadvallar bu bo‘shliqlarni aniqlashda yordam beradi, ammo ularni muntazam yangilash va ochiqlikni oshirish muhim.

Intervensiyalar va natijalar

- Jahon banki va hamkor loyiha doirasida «better equipped preschool classrooms» kabi tashabbuslar amalga oshirilib, aniq sonlar va natijalar (yangilanishlar, maqsadlar ortidan erishilgan ko‘rsatkichlar) hisobotlarda qayd etilgan. Ushbu intervensiyalar maktabgacha ta‘lim sifatini oshirishning amaliy samarasini ko‘rsatmoqda.

- UNICEFning baholashlari alternativ ECE pilotlari va uy tashriflari kabi shakllarning chekka hududlarda imkoniyatlarni kengaytirish va yashash sharoitidan kelib chiqadigan nomutanosibliklarni yengishda rol o‘ynashini ko‘rsatdi.

Xulosaviy tahlil

1. **Qamrov keskin oshdi**, ammo bu o‘sish sifatni avtomatik ta‘minlamaydi — sifatni mustahkamlash uchun milliy, hududiy va muassasa darajasida aniq indikatorlar va muntazam monitoring zarur.

2. **Raqamli platformalar va innovatsion metodlar** (Ilk Qadam, play-based yondashuv, masofaviy traininglar) nazariy va amaliy o‘rtasidagi bo‘shliqlarni qisqartirishda muhim rol o‘ynamoqda, lekin ularning samarasi pedagoglarning malakasi va infratuzilma bilan chambarchas bog‘liq.

3. **Monitoring tizimida bo‘shliqlar** mavjud: standartlashtirilgan sifat o‘lchovlari, hududiy ma’lumotlar yangiligi va real-vaqt dashboardlar yetishmaydi — bu sohada Jahon banki va UNICEF tavsiyalariga mos olib borilayotgan ishlar mavjud, ammo ularni tizimli ravishda joriy etish zarur.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim tizimida 2017–2024 yillar oralig‘ida sezilarli kengayish amalga oshdi: qamrov ko‘rsatkichi uch barobardan ortiq oshdi, muassasalar soni esa 29 mingdan oshib, millionlab bolalar maktabgacha ta’lim tizimiga jalb etildi. Bu yutuqlar sohani tubdan isloh qilishga qaratilgan davlat siyosati va xalqaro hamkorlik loyihalari samarasi sifatida qayd etilishi mumkin. Biroq miqdoriy o‘shish sifatni kafolatlamaydi, chunki ta’lim mazmuni, pedagogik metodlar va monitoring tizimlari ham kuchaytirilishi zarur.

Nazariya va amaliyot integratsiyasi

Innovatsion texnologiyalar — raqamli platformalar, diagnostika vositalari, elektron resurslar — o‘quv dasturlarini amaliyotga tez va tizimli kiritishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Biroq ularning samarasi faqat texnologiyaga emas, balki pedagoglarning tayyorgarligi va metodik kontentning mahalliy sharoitga moslashtirilishiga ham bog‘liq. Xalqaro tadqiqotlarda ham ko‘rsatilgandek, texnologiyalarni nazariy jihatdan joriy qilishning o‘zi yetarli emas; ularni muvaffaqiyatli qo‘llash uchun doimiy malaka oshirish, metodik qo‘llab-quvvatlash va tajriba almashish zarur.

Sifat monitoringi mexanizmlari

Milliy va xalqaro manbalarda sifat monitoringini samarali tashkil qilish uchun quyidagi yondashuvlar taklif etilgan:

- yagona integratsiyalangan monitoring tizimini shakllantirish,
- bolalar rivojlanishini baholashda standartlashtirilgan vositalardan foydalanish,
- monitoring natijalarini ochiq va shaffof qayd etish.

UNICEF ham O‘zbekistonda sifatni baholashda tenglik masalalariga alohida e’tibor qaratishni tavsiya qiladi. Bu shuni anglatadiki, nafaqat qamrov ko‘rsatkichlari, balki o‘quv muhiti, pedagogik metodlar va bolaning individual rivojlanish ko‘rsatkichlari ham nazarda tutilishi kerak.

Amaliy to‘sqinliklar

Tahlil davomida bir nechta cheklovchi omillar aniqlanadi:

- infratuzilmaning chekka hududlarda sust rivojlanishi,
- malakali kadrlar yetishmovchiligi va pedagoglarning raqamli savodxonligidagi farqlar,
- rasmiy statistik ma’lumotlar bazalarida metodologik tafovutlar mavjudligi.

Bu to‘sqinliklar sifat monitoringi tizimini ham qiyinlashtiradi. Xususan, hududiy tafovutlarni hisobga olmagan holda tuzilgan indikatorlar ta’limdagi tenglikka salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Strategik tavsiyalar

1. Yagona Sifat Monitoring Tizimini joriy etish – maktab.uz singari platformalarni diagnostika vositalari bilan birlashtirib, bolalar rivojlanishi va muassasa samaradorligini yagona standartlar asosida qayd etish.
2. Pedagog malakasini oshirish – masofaviy microlearning kurslari, mentoring dasturlari va amaliy seminarlarni kengaytirish.
3. Ota-ona hamkorligini kuchaytirish – mobil ilovalar, progress hisobotlari va mahalliy hamkorlik tashabbuslari orqali jamoatchilikni faol jalb qilish.
4. Hududiy tenglikni hisobga olish – monitoring natijalari asosida hududlar bo‘yicha maqsadli qo‘llab-quvvatlash choralari ishlab chiqish.

Shunday qilib, nazariya va amaliyot integratsiyasi bilan sifat monitoringining uyg‘unlashuvi maktabgacha ta‘lim tizimida nafaqat qamrovni, balki ta‘lim sifati va tengligini ta‘minlashda ham asosiy omil bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari O‘zbekiston maktabgacha ta‘lim tizimida oxirgi yillarda keng qamrovli o‘shish va islohotlar amalga oshirilganini ko‘rsatdi. Qamrov 2017–2024 yillarda uch barobardan ortiq oshib, infratuzilma sezilarli darajada rivojlandi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar — raqamli platformalar, masofaviy treninglar va diagnostika vositalari — nazariya va amaliyotni yaqinlashtirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda.

Biroq sifat masalasi dolzarbligicha qolmoqda. Sifat monitoringi faqat qamrov statistikasi bilan chegaralanmasdan, bolaning individual rivojlanish natijalari, pedagoglarning malakasi va ota-onalar ishtirokini ham o‘z ichiga olishi lozim. Shuningdek, hududiy tengsizlikni kamaytirish ham asosiy ustuvorliklardan biridir.

Shu bois, maqola quyidagi strategik xulosalarni beradi:

- **Yagona sifat monitoring tizimini joriy etish** orqali bolalar rivojlanishi, pedagogik faoliyat va muassasalar samaradorligini integratsiyalash.

- **Pedagoglarning uchun uzluksiz malaka oshirish dasturlari** (microlearning, onlayn trening, mentoring)ni kengaytirish.

- **Ota-ona va jamoatchilik hamkorligini kuchaytirish** orqali ta‘lim sifati ustidan ijtimoiy nazoratni oshirish.

- **Hududlararo tenglikni ta‘minlash** uchun monitoring natijalariga asoslangan maqsadli qo‘llab-quvvatlash choralari ishlab chiqish.

Demak, innovatsion texnologiyalar va samarali monitoring mexanizmlarining uyg‘unlashuvi O‘zbekistonda maktabgacha ta‘lim sifati yanada oshirishda, shuningdek, barqaror va inkluziv ta‘lim tizimini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Jadval 2.

Maktabgacha ta‘lim sifati baholash uchun taklif etiladigan indikatorlar

Komponent	Indikator (o‘lchov)	Ma‘lumot manbasi va izoh
-----------	---------------------	--------------------------

<i>Qamrov</i>	Maktabgacha ta’limga jalb qilingan bolalar soni va ulushi (%)	Davstat/statrelizlar; World Bank.
<i>Rivojlanish natijalari</i>	Yillik diagnostika: ijtimoiy, kognitiv, motoriya, til	Ilmiy metodikalar, yangi o‘quv dasturlari asosida
<i>Kadrlar malakasi</i>	Trening va sertifikatlangan pedagoglar ulushi	Vazirlik ma'lumotlari; o‘qituvchi tayyorlash hisoboti.
<i>Ota-ona ishtiroki</i>	Ota-onalarning faolligi (forumlar, uchrashuvlar, Ilova orqali progress)	Mahalliy monitoring, UNICEF tavsiyalari.
<i>Raqamli resurslar</i>	Raqamli platformalardan foydalanish darajasi	Vazirlik va platforma statistikasi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. *Maktabgacha ta’lim bo‘yicha statistik ma’lumotlar (2017–2024)*. Toshkent: Davstat, turli yillar hisobotlari.
2. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. *“Ilk qadam” dasturi va metodik majmualar*. Toshkent, 2020–2024.
3. UNICEF. *Early Childhood Education (ECE) Brief – Uzbekistan, 2022*.
4. UNICEF. *Ilk Qadam dasturi bo‘yicha hisobotlar*. Toshkent, 2022–2023.
5. World Bank. *Uzbekistan Education Sector Review 2024*. Washington D.C.: World Bank Group, 2024.
6. World Bank. *Uzbekistan: Preschool Education Expansion Data (2017–2023)*. Washington D.C., 2023.
7. ICDI (International Child Development Initiatives). *Early Childhood Development in Central Asia: Monitoring and Quality Approaches*. Leiden, 2021.
8. OECD. *Early Childhood Education and Care Policy Review*. Paris: OECD Publishing, 2020.
9. Barnett, W. S. (2018). *Universal Early Childhood Education: International Experience and Lessons for Uzbekistan*. Journal of Early Childhood Development, 12(3), 45–62.
10. Stat.uz. *Hududlar bo‘yicha maktabgacha ta’lim muassasalari soni va qamrov ko‘rsatkichlari*. Rasmiy ochiq ma’lumotlar bazasi, 2017–2024.